

Terezija Snežna Večko

Sveto pismo v dialogu s kulturami

Povzetek: Prispevek skuša na primeru melanezijske kulture osvetliti trditev o možnosti Svetega pisma, da vstopa v dialog s kulturami, in to na izkustvu poučevanja Svetega pisma Stare zaveze v bogoslovju na Salomonovih otokih v letih 2012 in 2014. Zastavljajo se naslednja vprašanja: Ali je oddaljenost Svetega pisma od sveta njegovega izvora ovira za njegovo razumevanje? Ali je poučevanje ljudi, pri katerih je krščanstvo zelo mlado in prepleteno s starodavnimi verovanji, nadaljnja ovira? Kako najti stik, odnos, dialog med kulturo, v kateri je Sveto pismo nastalo, in kulturo določenega ljudstva? V prispevku se ustavim ob možnosti Svetega pisma, ki je opremljeno tako, da lahko preživi svoje avtorje in svoj čas ter se sooči z bralci vzdolž svojega potovanja skozi zgodovino. Literarni pristop k Svetemu pismu se izkazuje kot pot k njegovemu razumevanju. Skrben bralec lahko v njem odkrije sporočilo v notranjem pogovoru z besedilom. Besedilo vstopa v odnos z njim. Med svetom, ki ga uteleša in prebujata Sveto pismo, ter med bralčevim svetom se odvija dialog, medosebnost. Nadalje predstavim še nekaj opažanj o odnosu med študenti na Salomonovih otokih in sporočilom Svetega pisma.

Ključne besede: Sveto pismo, dialog med kulturami, literarni pristop, Salomonovi otoki, poučevanje

Summary: *The Holy Scripture in the Dialogue With the Cultures*

The paper will demonstrate the ability of the Holy Scripture to become a part of a dialogue with cultures. That will be shown in the example of the Melanesian culture, concretely, on the author's experience of the lecturing on the Old Testament in the seminary on the Solomon Islands in 2012 and 2014. There are some questions surfacing by themselves, such as the following ones: Does the remoteness of the Holy Scripture from the world of its origin present an obstacle for its understanding? Is teaching people, that has accepted Christianity only recently, a further obstacle? How to find the contact, the relation, a dialogue between the culture in which the Holy Scripture originates, and the

culture of another people? The paper pays attention to the ability of the Holy Scripture, which has an extraordinary characteristic, namely its independence to outlive the authors and the time of the origin, and the ability to confront its readers on its way throughout history. The literary approach to the Holy Scripture proves to be a convenient way of its comprehension. An attentive reader can find the message in it through the inner dialogue with the text. The text enters into the relation with the reader. Between the world that the Holy Scripture embodies and awakes, and the reader's world, there is an ongoing dialogue, an interpersonal relation. Furthermore, I will present some observations concerning the relation between the students of the Solomon Islands and the message of the Holy Scripture.

Keywords: *Holy Scripture, dialogue between cultures, literary approach, Solomon Islands, lecturing*

Uvod

Naslov prispevka zveni zelo splošno in zato amorfno. Dejansko želim to splošno trditev osvetliti na primeru ene kulture, in to melanezijske. Melanezija (iz grščine: otoki temnopoltih ljudi) je del Oceanije in obsega otočje severno in severovzhodno od Avstralije. V prvem semestru leta 2012 in 2014 sem poučevala Sveto pismo Stare zaveze na Salomonovih otokih v Bogoslovju svetega Marijinega imena (*Holy Name of Mary Seminary*), ki je bilo ustanovljeno 1994 za pripravo domačih bogoslovcev. Predavala sem eksegezo Mojzesovega Peteroknjižja, modrostno literaturo in Psalme, apokaliptično literaturo in biblično hebrejščino.

1. Ali je oddaljenost Svetega pisma od sveta njegovega izvora ovira za njegovo razumevanje?

Poučevanje domorodcev je bilo izziv, saj je krščanstvo na Salomonovih otokih zelo mlado, pri nekaterih plemenih staro komaj sto let, zato so starodavna verovanja med njimi še zelo prisotna in živa, tudi med pripravniki na duhovniški poklic. Po drugi strani smo zahodnjaki glede razumevanja Svetega pisma močno pod vplivom zgodovinsko-kritične metode, ki poudarja, da je Sveto pismo nastalo v od nas zelo oddaljenem času in v zelo drugačni kulturi in ga je treba razumeti v tem okviru. Treba je torej najti stik, odnos, dialog med našo kulturo in ono, v kateri je Sveto pismo nastalo. Zato sem morala najprej storiti to. Potem naj bi omogočila salomonskim bogoslovcem, da bodo tudi oni našli in vzpostavili stik, odnos, dialog med melanezijsko in semitsko kulturo. Prvi nalogi posvečam svoje študijsko-raziskovalno delo in bi jo torej morala kolikor toliko obvladati. Kolikor toliko, kajti Sveto pismo s svojim širokim časovnim okvirjem nikakor ne zajema monolitne kulture,

obravnava številna temeljna vprašanja, je sad dela mnogih piscev in mnogih zgodovinskih situacij. In je sveta knjiga, navdihnjena od Boga. Omogočila naj bi torej stik med to edinstveno knjigo iz semitske kulture ter študenti iz melanezijske kulture. Le-te niti nisem imela časa temeljiteje spoznati. Bila sem torej pred težko nalogo.

Vendar situacija ni nerešljiva. Ta oddaljenost med kulturo, v kateri je Sveto pismo nastalo in jo nujno moramo razumeti, da ga bomo razumeli danes v naši kulturi, ni edini odnos med obema. Obstaja tudi neposrednejši odnos med bralcem/lko in svetopisemskim besedilom. Sveto pismo je bilo namreč napisano in odposlano na pot tako opremljeno, da lahko preživi svoje avtorje in svoj čas ter se sooči s svojimi bralci/lkami vzdolž svojega potovanja skozi človeško zgodovino. Sodobni razlagalci Svetega pisma so razvili paleto pristopov in metod razumevanja Svetega pisma. Dokument Papeške biblične komisije *Interpretacija Svetega pisma v Cerkvi* (1993, 2000) jih poleg zgodovinsko-kritične metode sistematizira tako: nove metode literarne analize (govorniška, pripovedna in semiotska), pristopi, ki se opirajo na izročilo (kanonični, pristop s pomočjo judovskih interpretacijskih izročil, pristop s pomočjo zgodovine učinkov besedila), pristopi s pomočjo znanosti o človeku (sociološki pristop, pristop s pomočjo kulturne antropologije, psihološki in psihoanalitični pristopi) in pristopi, ki se opirajo na gibanja (osvobodilni in feministični pristop).

2. Literarni pristop k Svetemu pismu kot pot k njegovemu razumevanju

Na kratko se želim ustaviti pri literarni analizi, kajti z njo se pri razlagi Svetega pisma najprej in neposredno srečujemo. Ko Jan Fokkelman uvaja široko publiko v umetnost branja svetopisemskih pripovedi, poudari, da so svetopisemska besedila odlično napisana. Kakšen pomen ima to? Ta, da njihova časovna in kulturna oddaljenost od bralcev/lk ne predstavlja nepremostljive ovire bralcu/lki, ki ga želi razumeti v svoji kulturni pogojenosti. Pisци Svetega pisma so svoja besedila načrtno zapisali tako, da v vsakem času in v vsaki kulturi spregovorijo sama, če jim le bralci/lke skrbno prisluhnemo. Besedila Svetega pisma so šla na svojo dolgo pot dobro opremljena. Zgrajena so tako, da lahko skrben bralec in bralka v njihovi zgradbi, izbiri motivov in njihovem medsebojnem odnosu odkrije sporočilo. Bralec in bralka sta povabljeni v not-

ranji pogovor z besedilom, ki s svoje strani vstopa v pogovor s tistimi, ki vstopijo v branje (Fokkelman 1995, 21). Dejansko je pisec besedila sestavljal svoje besedilo v stalnem pogovoru z bralci/lkami. Fokkelman ga primerja s snovalcem lutkovne predstave. Najprej pisec predstavlja svoje osebnosti in jih pošilja v igro po svojem načrtu.¹ Prav tako ves čas komunicira s svojimi bralci/lkami. Pisec in bralec se nahajata v odnosu pošiljatelj – sprejemnik. Tudi s sprejemniki svojega besedila pripovedovalec ravna kot izkušen lutkovni voditelj. Z načrtno izbiro poteka zgodbe vodi, nadzoruje, usmerja svoje bralce in bralke, ki jim preostane le, da ga ubogajo ali izstopijo iz igre. Ubogati pomeni slediti pripovedi (123).

Ta skrbno načrtovana zgradba svetopisemskih pripovedi ima za posledico, da besedilo živi dalje, čeprav so pisci, prvi poslušalci in družba, ki je sestavljala prvi kontekst Svetega pisma, že zdavnaj mrtvi. To je sicer usoda vseh literarnih stvaritev. Dobra besedila lahko preživijo, ker so bila s tem namenom napisana in poslana na svojo pot. Avtor ve, da jih ne bo mogel spremljati »skozi življenje«, kot tudi starši ne svojih otrok za vedno. Nekega dne morajo nadaljevati pot sami. Toda za to pot so pripravljeni. Besedilo avtor pripravi in opremi tako, da se bo moglo braniti pred napačnim razumevanjem in se bo razkrilo skrbnemu bralcu/lki. Besedilo išče bralce in bralke. Svet, ki ga nosi, želi posredovati bralcem, soočiti in izzvati jih želi z vrednotami, ki jih zagovarja, s pogledi, ki jih odobrava ali odklanja. Zato nujno vstopi v odnos, v soočenje, v odobravanje ali nasprotovanje s strani bralcev/lk. Bralci/lke povrhu besedila ne razumevajo zgolj v svoji raznoliki kulturi, temveč tudi iz svoje čisto osebne situacije, ki se lahko vsakodnevno spreminja. Besedilo je podvrženo različnim pogledom, občutjem, odzivom ... in od tod različnim pomenom. S tem neprestano sprejema nove kontekste in postaja vse bogatejše (22–23).

¹ Drugi avtorji za to piščevo svobodo pri ustvarjanju svojega literarnega izdelka uporabljajo druge primerjave, tako npr. igro košarke. Pisec je kot košarkar, ki ima v igri na razpolago več možnih izbir poteka igre. Pri tem dejanja in premiki enega igralca pogojujejo dejanja in premike ostalih igralcev na igrišču. Dejanja igralcev košarke so medsebojno povezana in pogojena. Podobno uporabnik nekega jezika stoji pred številnimi možnostmi izbire besed, ki jih poljubno sestavlja v besedne zveze in stavke, literarne enote, uporablja različne izrazne figure ... Besede oz. njihovi pomeni vplivajo drug na drugega. Besede vsakega jezika so medsebojno (po)vezane. (Benjamin J. Baxter. 2009. *Meanings of Biblical Words*, 90–92).

Med svetom, ki ga uteleša in prebuja Sveto pismo, ter med bralčevim svetom se torej odvija dialog. Smo na področju medosebnosti. Pri skrbnem bralcu/lki se ta svet neprestano prebuja. To je zelo močan odnos. Govoreči subjekt (besedilo) in poslušajoči subjekt, ki podeljuje pomen (bralec/lka), se medsebojno stapljata. Pomen svetopisemskega besedila nastaja iz tega dialoga, ki se odvija na polju medosebnosti. Uspeh je odvisen od truda, ki ga v ta proces vložimo. Besedilo živi od tega odnosa. Pri tem je pa izredno pomembno, da besedilu ne delamo sile. Nedovoljeno je besedilo nategovati na moje poglede mimo njegovega sporočila. Dober bralec/lka se mora ves čas zavedati težnje, da projicira v besedilo svoje poglede, je do njega pristranski, nekatere vidike v njem pretirava in druge prezre ... (23–25).

Ta kratek vpogled v dogajanje med Svetim pismom in bralcem/lko nam tudi odgovori na vprašanje, ali ima Sveto pismo kaj povedati sodobnemu človeku. Že samo dejstvo, da odpremo Sveto pismo, govori za to, da od njega nekaj pričakujemo in smo se pripravljene soočiti z njegovimi pogledi in vrednotami. Prvo vprašanje, ki mu ga postavimo – enako tudi vsakemu besedilu – je: Kaj govori? Kakšno sporočilo ima? Od kod prihaja? Kakšen namen je imel njegov avtor? Je bilo besedilo sestavljeno iz več različnih delov? Kakšno situacijo nagovarja? Ta vprašanja so se v biblični znanosti skozi zadnji dve stoletji redno zastavljala. Morda pa so se raziskovalci manj vprašali o možnostih in zakonitostih, ki jih ima besedilo s samim načinom, »kako nekaj pove«. Vpraševanje po »kako nekaj pove« nas varuje pred tem, da bi sklepali na njegovo sporočilo že iz nekaj njegovih signalov, ki jih razvrstimo v določeno temo ali vidik, ne da bi bili pozorni tudi na signale, ki jih še nismo opazili. Varuje nas, da si ne oblikujemo podobe celote, ki se želi zasidrati in fiksirati ter nadzorovati in omejevati naše kasnejše branje. Nadalje nas varuje pred projiciranjem lastnih prepričanj v svetopisemsko besedilo, kar se velikokrat dogaja. Da bi se temu izognili, si moramo postavljati vprašanja o svojih skritih težnjah, o svoji predstavi o Bogu, človeku in svetu, ki nas vodijo, pa tudi omejujejo v našem stiku z besedilom. Naše temeljno prepričanje je primarnega pomena: nas vodi, nagiba, lahko pa tudi omejuje in hromi. V pozitivnem ali negativnem smislu določa naš proces dajanja pomena besedilu (26–27).

V izogib tem nevarnostim je v pomoč prav vpraševanje o tem, *kako* besedilo nekaj pove. Pripovedi v Svetem pismu so namreč sad skrbne-

ga literarnega oblikovanja do najmanjše podrobnosti. To je potrebno resno upoštevati. Iz omenjenega vpraševanja in dialoga med bralcem in besedilom izvira pomen besedila (27). Besedilo se namreč ne more braniti pred bralčevimi napačnimi razlagami. Potrebno je primerjati posamezne dele med seboj, slediti zgodovini določene osebe, pobrskati po bibličnem atlasu, priročniku ... Biti pozoren na zaplet in razplet zgodbe, na osebe v njej ter posamezne vidike zgodbe je za razumevanje Svetega pisma osnovnega pomena. Pomembnejše kakor kar dajati odgovore je postavljati vprašanja o glavni osebi, o cilju njenega delovanja, lastnostih, situacijah, ugodnih in neugodnih okoliščinah, o tem, kako je pripovedovalec prisoten in odsoten v zgodbi, o značilnostih sloga in zgradbi besedila ... (206–209).

3. Eksegeza za študente Salomonovih otokov

Prebivalci Salomonovih otokov, in bogoslovci niso izjema, so še globoko zakoreninjeni v svojih domorodskih izročilih. Kmalu je bilo mogoče opaziti, da nanje napravijo vtis le besedila in razlage, ki so jih lahko povezali s svojimi izročili. Marsikaj pomembnega za naš zgodovinsko-kritični pristop se jih ni niti dotaknilo, npr. razlogi za Mojzesovo avtorstvo Pentatevha in proti njemu. Ti ljudje namreč poznajo le ustne pripovedi, zato jim zakonitosti literarnih zapisov niso blizu, razen v kolikor odražajo ustno izročilo.

Mojzesovo Peteroknjižje s svojim vpraševanjem o začetkih sveta, človeškega rodu in posebej izraelskega naroda močno nagovarja druge kulture, ki so na ta univerzalna vprašanja oblikovale drugačne odgovore. O stvarjenju svojih otokov in prvih prebivalcev imajo melanezijska ljudstva svojevrstna izročila. Vsa verujejo v stvarjenje, le da stvarnika od plemena do plemena različno pojmujejo. To je ali morski pes ali orel, riba, kača ... Ti bogovi so dobrohotni, ljudem podeljujejo rodovitnost, zdravje, hrano, jim v težavah pomagajo. Ljudje pa jim opravljajo daritve. Oznanilo krščanskih misijonarjev so razmeroma hitro sprejeli, vendar so nekateri ohranili starodavna verovanja v celoti, drugi pa jih ohranjajo skupaj s krščanskimi in se zatečejo k njim zlasti v nevarnostih ali težavah (Rici 2012, 130–141).

Zdi se, da so Melanezijci z dokajšnjo lahkoto prešli od vere v svoje živalske stvarnike do vere v enega Boga stvarnika. Svetopisemsko poročilo

o stvarjenju sveta in človeka so sprejeli brez težav. Posebej jih je nagovorila rabinska razlaga, zakaj je bila žena ustvarjena iz moževega rebra in ne iz kosti glave ali noge. Kar se nanaša na ljubezen med moškim in žensko, jim veliko pomeni. Vživijo se v zgodbe, kot da so sami znotraj njih.

Kako se vidijo znotraj pripovedi, sem posebej spoznala v epizodi o Kajnu in Abelu. Misijonarji so poudarjali, da Salomončani natančno udejanjajo povračilo. Škodo je preprosto treba poravnati po predpisih. Kar ena družina posodi drugi, ji mora ta zagotovo vrniti v enaki meri, četudi v kasnejšem rodu. Preden sem začela z razlago Božje prepovedi, da se Kajna za njegov bratomor usmrti, sem študente vprašala, ali v njihovih plemenih izvajajo krvno maščevanje. Vsi so prikimali – rahlo me je spreletela groza. Zavedla sem se, da bo treba to Božjo prepoved utemeljiti. Vendar se zdi, da nisem bila dovolj prepričljiva, kajti na koncu razlage je bogoslovec postavil prav vprašanje: »Zakaj je Bog prepovedal ubiti Kajna?« Tokrat sem odgovorila s protivprašanjem, ali pri uboju upoštevajo, da morda kdo koga ubije nehote, po nesreči, kako težko je to dokazati in kako ukrepati, da ne bodo storili novih krivic, ki se dogajajo, če ljudje vzamemo pravico v svoje roke. Tako smo prišli do zaključka, da je zato Bog tako pomembno vprašanje življenja in smrti pridržal svoji razsodbi. S tem so se pomirili. Spoznala sem, da so svetopisemska besedila zanje merodajna.

Po drugi strani sem jih morala tudi izrecno navajati k iskanju stika med Svetim pismom in njihovimi izročili. To ljudstvo še ni domače s pisno kulturo. Živijo iz ustnih izročil, zato jim spoznavanje s pisnimi dokumenti predstavlja napor, tako tudi s Svetim pismom, kaj šele z eksegezo. Temu naporu se tudi bogoslovci najraje izognejo. Pri predavanjih in izpitih sem odkrivala zavzetost za njim pomembne vsebine, kakor tudi neprebujenost za tiste, v katerih niso videli odnosa do svojega življenjskega okolja. Pričakovala sem, da jim bodo enotedensko stvarjenje sveta z dnevom počitka, pa človekov položaj med Bogom in živalmi, pa raj kot arhetip svetišča spregovorili, vendar jim niso prav močno. Morala sem jim odpirati oči za vzporednice z njihovo deželo, z njihovim življenjem in njihovimi izročili, ki jih sami niso opazili. Takoj pa so razumeli edini razlog, zaradi katerega je lahko moški zapustil očeta in mater.

Modrost svetopisemskega razodetja kljub podobam iz življenja ne leži na površini. Je resnično zaklad, skrit na njivi, za katerega je treba prodati vse, kar imaš, torej tudi svojo brezbržnost in lenobo pri odkrivanju najdragocenejšega v življenju (Mt 13,44). Zato se je potrebno zavestno potruditi za odgovore na vprašanja ob Božji besedi, ki jih ni mogoče sneti iz splošnih fraz. In to velja za poslušalce iz katerekoli kulture. Kdo more kar mimogrede odpraviti modrost, ki se skriva v izbiri prav določenih simbolov? Kaj npr. pomeni, da sedmi dan stvarjenja nima ne večera ne jutra? Čemu je podoben edenski vrt? Zakaj je bila kača kandidat številka ena za proti-božji simbol v pripovedi v raju (1 Mz 3)? Kako se je Božja grožnja Adamu, da bo umrl isti dan, kot bi jedel z drevesa, uresničila, čeprav je preživel svojih devetsto trideset let (1 Mz 2,17; 5,5)? Ali bi Kajn mogel oziroma moral obvladati svojo jezo? itd. Ob teh vprašanjih so se judovski in krščanski razlagalci temeljito potrudili in tako naj bi se tudi vsakteri/a bralec/lka, ki se lahko obogati s sadovi njihovih dognanj.

Svetopisemski jezik je bogat z metaforami. Pri eksegezi psalmov in modrostne literature se nam je razgrnil intimen odnos izraelskega vernika z Bogom skozi bogastvo podob, občečloveških in specifično orientalskih. Človek metafore za razumevanje in izražanje stvarnosti išče v svojem svetu, ki mu je blizu. Tako je bilo tudi pri salomonskih bogoslovcih. Povabila sem slušatelje, da predstavijo M/modrost s svojimi podobami. Videla sem, da spontano vključujejo svet, ki jih obdaja, v svoj odnos z Bogom. Božjo modrost doživljajo kot dobrohotno, materinsko kokosovo drevo, ki jih hrani, kot kanu, s katerim premagujejo brezbrežne morske razdalje, kot ocean, ki obdaja njihove otoke, kot ptico, ki jim, če se izgubijo v pragozdu, s svojim oglašanjem pokaže smer, kot staro mater pri ognjišču ... Ti študentje so tudi zelo dobro dojeli Jobovo iskanje pravičnosti in Božjo razrešitev njegove zagonetke. Posebej so vzljubili Visoko pesem z njenim večnim hrepenenjem po ljubezni.

Apokaliptična literatura je predstavljala posebno priložnost za aktualizacijo borbe svetopisemskih junakov z imperialističnimi silami tega sveta. Po zaslugi odličnih katoliških komentarjev ameriških in avstralskih oporečnikov smo iskali vzporednice med prekanjeno strategijo babilonskih in rimskih vladarjev in njihovih plačancev z zvijačami sodobnih brezbožnih sil tega sveta. Zlasti bogat razgovor se je razvil ob predstavitvi osupnjenja vidca Janeza v petem poglavju Razodetja. Rečeno mu je bilo, da bo videl zmagovalca, ki bo odprl zapečateni knjigo, ki je nihče

ni mogel odpreti. To bo lev iz Judovega rodu. Toda namesto silne živali je zagledal Jagnje, ki je bilo kakor zaklano. Ta način Božjega ravnanja, moč v nemoči, zmaga v žrtvovanju iz ljubezni, je močno nagovoril pripravnike na duhovništvo iz zadnjih letnikov.

Podajanje Svetega pisma sprejemnikom iz druge kulture je bilo velik dar zame. Odkrila sem edinstveno moč Božje besede s pristopom z druge strani sveta, z druge strani duše.

Reference

Papeška biblična komisija. 2000 (1993). *Interpretacija Svetega pisma v Cerkvi* (Cerkveni dokumenti 87). Ljubljana: Družina.

Fokkelman, Jan. 1999. *Reading Biblical Narrative: An Introductory Guide*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press.

Rici, Ana. 2012. Bogastvo drugačne vrste. V: Drago Karl Ocvirk. *V navzkrižnih svetovih: Salomonovi otoki – Slovenija*, 65–145. Ljubljana: Salve.